

Økonomisk praksis i Annie Skaus misjonsvirksomhet

Ingunn Folkestad Breistein

Avisen VG laget i 2014 en liste over de 100 viktigste nordmenn i de siste 200 år. Annie Skau kom på 89 plass, og var den eneste misjonær som kom med blant 26 kvinner og 74 menn. Gjennom TV-programmet «Dette er ditt liv» med Harald Tusberg i oktober 1985 ble sykepleieren og misjonæren Annie Skau kjent i hele Norge, og seerne fikk møte en karismatisk personlighet som trollbandt mange mennesker helt uavhengig av deres syn på kristendom eller misjon. Annie Skau formidlet sitt budskap om behovet blant flyktninger i Hong Kong på en slik måte at både privatpersoner og større organisasjoner åpnet sine lommebøker for å gi økonomisk støtte til arbeidet i flyktningeleiren *Rennies Mill* og sykehuset *Håpets Havn*.

Annie Skau (1911–1992) ble utsendt som misjonær til Kina fra Det Norske Misjonsforbund i 1938. DNM var en frikirkelig bevegelse som på 1930-tallet drev misjon i Kongo (Brazzaville) og i Kina. Etter at Kina ble stengt for vestlige misjonærer i 1951, ville DNM sende Annie Skau som misjonær til et annet sted. Annie Skau mente imidlertid at hennes kall var å arbeide blant kinesere, og derfor tok hun imot en invitasjon om å komme til Hong Kong og hjelpe til på et provisorisk sykehus blant kinesiske flyktninger i flyktningeleiren *Rennies Mill*. Planen var at Annie Skau deretter skulle dra videre til Taiwan. DNM drev ingen virksomhet i Hong Kong, og hadde heller ikke planlagt å starte arbeid der. Det som skulle være et kort opphold, ble et livslangt engasjement. Annie Skau ble værende i Hong Kong fra 1952 frem til hun gikk av med pensjon, og hun ble en drivende kraft i oppbyggingen av sykehuset *Håpets Havn*.

Annie Skau hadde en sterk kallsbevissthet, og hun arbeidet etter følgende ideal: For alle økonomiske behov ba hun alltid Gud om hjelp, aldri mennesker. Annie Skau ble dermed en del av en misjonspraksis kalt trosmisjon, som innebar at misjonærene ikke fikk faste lønnsutbetalinger. Hensikten var at trosmisjonærene skulle være direkte avhengige av Gud når det gjaldt økonomiske forhold både privat og for arbeidet de utførte. I virkeligheten var det sjelden et skille mellom misjonens økonomi og misjonærens økonomi i og med at den enkelte misjonær selv var ansvarlig for å få inntekter. Denne måten å tenke om økonomi på skilte seg fra de fleste norske og internasjonale misjonsselskaper, som gav fast lønn til sine misjonærer. I dette kapittelet vil jeg derfor spørre om hvordan Annie Skaus økonomiske prinsipper fungerte i praksis, og på hvilken måte hennes prinsipper og praksis skilte seg fra den rådende økonomiske tenkning i hennes misjonsselskap Det Norske Misjonsforbund og andre norske misjonsorganisasjoner.

Teori, materiale og metode

Jeg vil våge å påstå at den protestantiske etikk kommer til syne gjennom frikirkelig og lavkirkelig misjonsvirksomhet, kanskje bedre enn noe annet sted. Mens Den norske kirke (Dnk) har vært tilnærmet fullfinansiert av staten, har arbeidet som ble drevet av de lavkirkelige og frikirkelige organisasjonene, vært finansiert av medlemmene selv og deres innsamlingsvirksomhet. Medlemmene i frikirkene kom i hovedsak fra arbeiderbevegelse og lavere middelklasse, og mange var selvstendige næringsdrivende. De var vant til å høre forkynnelse om at ti prosent av det folk tjente, burde brukes til å støtte menigheten og dens misjonsvirksomhet. Selv om det ble preket om rikdommens farer, ble det vel så ofte fremhevet at penger kunne brukes på en måte som kom menigheten og misjonen til gode. Uavhengig av medlemmenes inntekter ble fremhevet pastorene at pengene måtte forvaltes på en riktig måte. Gjennom demokratiske beslutningsprosesser hadde medlemmene innflytelse på hvordan innsamlede midler skulle benyttes, noe som kan ha vært med på å øke givergleden. Max Weber skrev om «den protestantiske etikks ånd» og mente denne fantes i protestantiske grupperinger som kalvinister, puritanere og baptister. Hans beskrivelse kan

like gjerne anvendes på 1800- og 1900-tallets frikirker og de lavkirkelige misjonsforeningene i Norge.

Primærkilder til artikkelen er en samling av Annie Skaus dagbøker, brev/korrespondanse mellom Annie Skau og foreldre, ektemann, venner, givere og Det norske Misjonsforbunds ledelse. Dette materialet er samlet i DNMs historiske arkiv og befinner seg på Ansgar Teologiske Høgskole i Kristiansand. Sekundærkilder er utgitte biografier og selvbiografier om Annie Skau, DNMs blad *Misjonæren*, TV-programmer, samt artikler i aviser og ukeblader. En utfordring er at Annie Skau har påvirket sitt ettermæle så grundig gjennom mange selvbiografiske fremstillinger, at det er vanskelig å finne kilder som ikke bare gjengir hennes egne beretninger. Selv om to av dagbøkene er fra hennes studietid og tidlige arbeidsliv, et tidspunkt da hun knapt kunne vite at hun en dag skulle bli berømt, er de skrevet på en slik måte at en utenforstående kan lese dem uten å finne noe som avviker fra Annie Skaus andre fortellinger om sitt liv.

Tidligere forskning

Selv om økonomi og innsamling av penger har vært en helt sentral del av all misjonsvirksomhet, har det vært forsket lite på dette spesifikke temaet. Vi vet noe om hvem som har samlet inn penger, og hvordan innsamlingene har foregått, blant annet fra ulike misjonsselskapers historieskrivning. Allikevel har ikke temaet «misjon og penger» vært primærtemaet for norsk misjonshistorieskrivning. Kristin Norseths avhandling tar opp kvinnes bidrag til innsamling av midler til misjon, samt hvordan dette gav kvinner en innflytelse som sikret dem stemmerett i Det Norske Misjonsselskap (NMS) i 1904. Lisbeth Mikaelsson har i sin avhandling skrevet om flere norske misjonærer og deres biografiskrivning. Selv om hun ikke skriver eksplisitt om økonomi i misjonen, analyserer hun Annie Skaus fortellinger om hvordan midler ble gitt til Håpets Havn, og omtaler også Annie Skau som en karismatisk leder i webersk forstand. Bortsett fra Mikaelssons avhandling, som bruker Annie Skau som et av flere caser, er det ikke forsket på Annie Skau og hennes arbeid. De bøkene og artiklene som finnes om henne, er nærmest for hagiografier å regne. Med det materialet som er samlet og tilrettelagt på DNMs arkiv, har jeg hatt tilgang til primærkilder

som gjør at jeg forhåpentligvis kan tegne et forskningsmessig nyansert bilde av personen og misjonæren Annie Skau.¹

Internasjonalt har det heller ikke vært forsket mye på den økonomiske praksis i misjonsorganisasjoner og hos enkeltmisjonærer. Alvyn Austin utgav i 2007 sin avhandling om Kina Innlandsmisjon, og har der omtalt og analysert den britiske misjonsgründeren Hudson Taylors prinsipper for trosmisjon – prinsipper som også ble viktige for Annie Skau. Den amerikanske kirkehistorikeren Mark A. Noll (2001) forklarer manglende forskning på forholdet mellom protestantisk kristendom og økonomi med at økonomiske historikere sjelden har sett religion som en viktig drivkraft i historien, og at kirkehistorikere har vært tilsvarende lite opptatt av økonomisk historie. Dessuten fremhever han at det er gjort lite grunnforskning på hvordan midler ble samlet inn, og på hvilken måte den religiøse økonomien har vært en del av USAs økonomi, og at dette vanskeliggjør mer overordnet forskning på temaet.

Hva påvirket Annie Skaus økonomiske praksis?

Annie Skau vokste opp i en sosialdemokratisk familie der begge foreldrene var engasjert i politisk arbeid. Senere skulle broren Bjørn bli justisminister for Arbeiderpartiet, og den andre broren Leif ble fagforeningsmann. Det var bestemoren som påvirket Annie Skau i kristen retning. Mot foreldrenes vilje begynte hun å studere sykepleie på Ullevål, og der fikk hun flere venner som tok henne med til Betlehem Misjonsmenighet. I mellomkrigstiden foregikk det flere store vekkelsesbevegelser i Norge, og den svenskfinske evangelisten Frank Mangs stod sentralt i en av disse vekkelsene. Annie Skau ble en del av denne vekkelsen og ble medlem i Betlehem, som var den største menigheten i Det Norske Misjonsforbund. Da hun meldte seg som misjonærkandidat for Misjonsforbundets ledelse, fikk hun beskjed om at de ikke hadde penger til å sende henne ut. Hun mente allikevel at hun hadde et kall til å bli misjonær i Kina, og ble lovet økonomisk støtte fra sin

---

1. Takk til Ingunn Rui ved Misjonsforbundets historiske selskap og arkiv (HSA), som har samlet inn materialet om Annie Skau og tilrettelagt det for forskere i arkivet på Ansgar Teologiske Høgskole.

menighet Betlehem. Hun reiste til Shaanxi-provinsen i 1938, og arbeidet i Kina frem til 1951, da kommunistene utviste alle vestlige misjonærer. Mens Annie Skau var i Kina, jobbet hun først og fremst som evangelist, selv om hun også fikk brukt sin sykepleieutdanning i noen grad. DNM drev ingen institusjoner i Kina, og stod i en tradisjon der «sjelenes frelse» var viktigere enn en langsiktig oppbygging av diakonale institusjoner. Det er derfor ikke usannsynlig at det var Annie Skaus sosialdemokratiske bakgrunn som spilte en rolle da hun senere valgte å vektlegge det diakonale arbeidet og bygde opp en institusjon i Hong Kong i stedet for å videreføre arbeidsmetoden fra Kina. Hensikten var hele tiden den samme: å bringe evangeliet til kinesere. De tretten årene Annie Skau var i Kina, var arbeidsmetodene i hovedsak evangelisering, mens de tjuefem årene i Hong Kong var preget av diakonalt arbeid gjennom sykepleie og oppbygging og drift av Håpets Havn. I et intervju med avisen VG i 1981 der Randi Bratteli intervjuet Annie Skau og hennes bror Bjørn Skau, sa Annie Skau at hun mente at de sosialistiske og kommunistiske tankene får sin beste utløsning gjennom det kristne liv (Bratteli 1981). Dette kan forstås slik at hennes ungdoms idealer var blitt oppfylt ikke gjennom politisk virksomhet, men gjennom kristen nestekjærlighet.

De ulike vekkelsene som fant sted i Norge på 1930-tallet, hadde en spiritualitet som var preget av direkte kommunikasjon mellom mennesker og Gud, og en søken etter å la seg lede av Gud i alle ting. Økonomi var bare én side av denne kommunikasjonen, vel så viktig fremstod det å la seg lede av Gud gjennom hverdagens hendelser. Oxford-bevegelsen, som berørte mange i Norge og Oslo på samme tid som Mangs-vekkelsen, hadde også noe av den samme karakteristikken. Einar Lundby, som var en del av Oxford-bevegelsen, fremstår som parallell til Annie Skau i måten å tenke Guds ledelse generelt og penger mer spesielt. Einar Lundby ble kjent for å videreformidle penger til andre gjennom ulike episoder der han handlet etter det han sa var Guds ledelse (Haddal). Lundbys fortellinger og Annie Skaus fortellinger er til forveksling lik hverandre hva prinsipper angår. Jeg har ikke funnet noen direkte forbindelse mellom Annie Skau og Einar Lundby. Annie Skau omtaler Oxford-vekkelsen med skepsis i sine dagbøker, kanskje fordi den var en vekkelse som nådde de høyere lag i samfunnet, men først og fremst fordi hun mente den forkynte et «blodløst evange-

lium» (Skau, dagboksnotater, 18.6.1936). Hennes karakteristikk av Oxfordvekkelsen innebar at hun mente vekkelsen la mer vekt på å være kulturelt akseptabel enn å forkynde at Jesu død på korset var det som kunne frelse mennesker. Det er imidlertid flere forbindelseslinjer mellom Annie Skau og Oxford-bevegelsen. Dr. Gordon Johnson, som bygde opp Modum Bads nervesanatorium, hadde vokst opp med Mangs-vekkelsen og ble senere aktiv i Oxford-vekkelsen. Gordon Johnsons far, Ludvig Johnsen, var pastor i Betlehem Misjonsmenighet i Oslo, der Annie Skau var medlem. Annie Skau omtaler Ludvig Johnson som sin åndelige far. Gordon Johnson sendte sykehusutstyr til Annie Skau da hun var misjonær i Kina, og de to kjente hverandre både fra Betlehem og fra tiden da Annie Skau jobbet på Dikemark sykehus. Selv om Mangs-vekkelsen og Oxford-bevegelsen hadde ulike målgrupper, var det også mye felles blant disse vekkelsene: fokus på den individuelle omvendelse, tverrkirkelighet og vektleggingen av at livet etter omvendelsen skulle være annerledes enn før. Gordon Johnsen gode venn og samarbeidspartner dr. Einar Lundby la stor vekt på å la Gud lede sitt liv både i økonomisk henseende og når det gjaldt mennesker han tok kontakt med og ba for. Lundby videreformidlet penger han hadde mottatt, til mennesker som trengte det, og han mente at det var Gud som ledet ham til de rette menneskene (Haddal 1974). Lundbys fortellinger ligner til forveksling Annie Skaus fortellinger om ledelse både på det økonomiske området og når det gjaldt å ta store og små avgjørelser i livet. Slik kan vi se flere fellestrekk ved de to vekkelsenes kristendomsforståelse: for det første at økonomien skulle være en del av det som ble forstått som Guds ledelse, for det andre at diakonal virksomhet ble drevet av flere som var berørt av vekkelsen. Både Annie Skau, Gordon Johnsen og Einar Lundby bygde opp diakonale institusjoner.

En tredje faktor som påvirket Annie Skaus økonomiske praksis, var misjonsgründeren Hudson Taylors prinsipper som ble praktisert i *China Inland Mission* (CIM). CIM ble dannet i 1865 og er den første protestantiske misjonsorganisasjonen som kan karakteriseres som «trosmisjon». En trosmisjon er en misjonsorganisasjon eller virksomhet som ikke lønner sine medarbeidere med fast lønn, men som pålegger sine medarbeidere til å finansiere sin egen misjonsvirksomhet gjennom å be Gud om penger til å dekke sine utgifter. Annie Skau leste Hudson Taylors biografi før hun

reiste til London for å gå et år på *China Inland Missions* skole i London som forberedelse til sin egen reise til Kina. Både biografien og oppholdet på skolen lærte henne de prinsippene hun selv fulgte hele sitt yrkesliv: aldri å be mennesker om penger til det hun eller misjonen trengte, men å be Gud om å sørge for henne og dem hun hadde ansvar for. Når Annie Skau forteller om påvirkningen oppholdet i England hadde hatt, skriver hun følgende:

Jeg glemte aldri leksen jeg lærte da jeg gikk på skole i London: Min Gud var en Gud full av rikdom, nåde og makt. Jeg kunne ikke få lån eller be mennesker om penger til mat og klær, fordi Gud aldri ville forlate meg eller svikte meg. Han ville finne den beste metoden til å finne manna slik at han kunne mette sine barn (Berntsen 2003: 86).

Misjonsforbundets økonomiske prinsipper og praksis

Da Annie Skau skulle reise ut til Hong Kong, ble hun lovet et underhold på kr 300,- i måneden fra Det Norske Misjonsforbund. Annie Skau ville ikke reise til noe nytt misjonsfelt – hun ville tilbake for å forkynne evangeliet til kineserne. Misjonsforbundet hadde opprinnelig foreslått at Annie Skau kunne reise til Indonesia,² men gikk med på å støtte henne med en symbolsk sum som slett ikke kunne dekke hennes økonomiske behov. Hun kommenterer selv denne hendelsen slik: «Jeg var i grunnen glad for dette, for da kunne Jesus og jeg stå friere» (Berntsen 2003: 10). Hun valgte altså å dra til Hong Kong på tross av at hun ikke hadde full finansiering, noe som passet godt til hennes forståelse av hvordan arbeidet kunne og burde drives: hun mente at hvis Gud ville at hun skulle gjøre et arbeid, ville det også komme inn nok penger til at arbeidet kunne gjøres. Planen var opprinnelig at Annie Skau skulle reise videre fra Hong Kong til Taiwan for å jobbe blant kinesere der, men Annie Skau ble i Hong Kong resten av sitt yrkesaktive liv som misjonær.

---

2. I årrapporten fra Rennies Mill i 1953 skriver Helen D. Wilson at Annie Skau var «appointed by her Committee to work in Indonesia, but a delay about a visa prevented her from getting there».

På 1950-tallet var det ikke klart for noen hvor lenge Kina ville være stengt for kristen misjon. Både Annie Skau og mange andre misjonærer som jobbet i Hong Kong, ønsket å komme inn i Kina igjen hvis og når muligheten bød seg. Flyktningene som fylte leirene i Hong Kong, ønsket også å vende tilbake til Kina hvis forholdene ble bedre. Mange av dem hadde tilhørt hæren til Chiang Kai Shek, og hadde flyktet av politiske grunner. Imidlertid skulle det ta mange tiår før det ble mulig for utenlandske misjonærer å komme inn i Kina igjen, og dermed ble arbeidet i Hong Kong permanent. Arbeidet Annie Skau og andre drev i flyktningleiren *Rennies Mill*, endte med oppbyggingen av sykehuset Håpets Havn, en virksomhet som var altfor stor til at det forholdsvis lille DNM (med ca. 6000 medlemmer i 1940) kunne betale for den. Pengene for å drive sykehuset kom fra enkeltpersoner og organisasjoner over hele verden.

DNM samlet inn penger fra menighetene og enkeltpersoner som ble videresendt til misjonærer i forhold til budsjetter som var satt opp, og beregninger for lønn i forhold til levestandard i det landet misjonsvirksomheten ble drevet. Da Annie Skau startet opp sitt arbeid på 1950-tallet, var forholdene svært enkle, men senere skulle DNM få langt høyere kostnader for misjonærene som arbeidet i Hong Kong enn for de som arbeidet i Kongo. Selv om DNM hadde budsjetter og formidlet penger på samme måte som mange andre norske misjonsorganisasjoner, fantes det også i DNM en kultur som lignet mer på prinsippene og praksisen Annie Skau hadde. Mange givere ønsket å støtte misjonsprosjekter direkte, og gav penger og utstyr direkte til Annie Skau. Forholdet mellom misjonsorganisasjonens pengeforståelse og Annie Skaus pengeforståelse var derfor ikke to motpoler. Annie Skaus prinsipper var også sprunget ut av vekkelsen som hadde påvirket både henne og andre i DNM. Mens misjonens ledelse i Norge ønsket at alle midler skulle gis gjennom DNM, og dermed kunne være en del av de budsjetter og planer som ble laget for misjonsvirksomheten, ble de tvunget til å være pragmatiske i møte med gaver som ellers ikke ville bli gitt.

Økonomiske prinsipper og praksis i virksomheten i Hong Kong

I januar 1953 reiste Annie Skau fra Norge til Hong Kong med båt. I mars 1953 ankom hun flyktningleiren *Rennies Mill*. Her skulle hun jobbe sammen med den norske misjonæren Hanna Grønlund fordi en av misjonærene, søster Wilson, trengte en pause fra arbeidet. De arbeidet sammen med følgende kinesiske arbeidere: herr Yeung Wo Ying, frøken Rose Dai og herr Hung Koon Yin. Klinikken var et lite hus som hadde et rom hvor man kunne snakke med pasientene, et behandlingsrom og et rom hvor misjonærene sov og spiste. Det var ingen møbler i huset, stoler og bord var eplekasser som var funnet i området rundt klinikken. Hver dag kom mellom 200 og 300 mennesker til klinikken for å bli behandlet. Mange led av underernæring. Det var også en tuberkulosepost som lå like ved stranden: to store senger der det lå 20 tuberkulosepasienter. En gang i uken kom en lege fra *China Inland Mission* for å hjelpe til med tuberkulosepasientene. Han behandlet og ba for hver enkelt pasient. Annie Skau skriver at den største utfordringen med arbeidet i *Rennies Mill* var mangelen på arbeidskraft og økonomiske midler. De hadde ingen faste inntekter som det kunne kjøpes medisiner, vitaminer eller tran for. «Hver dag måtte vi lære troens lekse, og stole på at Gud ville skaffe deg vi trengte. Gjennom mange kjærlighetsgaver kunne vi fortsette arbeidet på klinikken» (Berntsen 2003: 19–23).

I årsrapporten fra *Rennies Mill* i 1953, ført i pennen av Helen D. Wilson, gis det en oversikt over inntektene og utgiftene. I penger kom det inn totalt 31 622 Honglong-dollar (det oppgis at 1 US-dollar tilsvarer 6 HK-dollar), og over 16 000 av disse er gitt av the Evangelical and Reformed Church i USA. Annie Skau viste seg helt fra begynnelsen å være en dyktig «fund-raiser» i og med at hun hadde skaffet nesten 4 000 HK-dollar fra gaver gitt til minne om «Mr. Lund», og i tillegg kom det fra Norge tran til en verdi av 8 200 HK-dollar. Det innebar at allerede første året Annie Skau arbeidet i Hong Kong, var det hun som skaffet over 1/3 av inntektene gjennom gaver fra Norge. Den største utgiften var 13 000 HK-dollar til medisiner, mens lønn til staben ved *Rennies Mill* utgjorde 4 500 HK-dollar (Wilson 1953).

Også etter at Håpets Havn ble opprettet, fortsatte finansieringen på samme måte som i *Rennies Mill*: i tillegg til at en del kirkesamfunn gav

faste gaver, og Kirkenes Verdensråd bidro fast, kom inntektene fra større og mindre donasjoner fra enkeltpersoner. Bredden i gaveinntektene underbygger at Håpets Havn var et tverrkirkelig prosjekt fra begynnelsen. På 1950- og 60-tallet ble *Kirkenes Verdensråd* (KV) betraktet med mistenksomme øyne av mange evangelikale kirkesamfunn, som mente at KV var for liberale teologisk sett. Annie Skau har tilsynelatende ikke hatt motforestillinger mot å motta midler fra KV, selv om hun fremstår som en misjonær som står trygt på den evangelikale oppfatning om Bibelen som en rettesnor for liv og lære. Også her sprenger Håpets Havn og Annie Skau noen av de grensene som fantes i det norske teologiske landskapet.

Det fantes i oppstarten av Håpets Havn få skiller mellom personlig økonomi og misjonens økonomi. Alt som tilhørte misjonæren og medarbeiderne, tilhørte Gud. For eksempel var det vanlig at de kineserne som jobbet på sykehuset, kunne ta med seg mat som var blitt til overs, hjem til sin familie.³ Det var en nær identifikasjon mellom Annie Skau og virksomheten i Håpets Havn. Dette understreker Annie Skaus rolle som gründer: Håpets Havn fremstod på mange måter som «hennes» verk, i alle fall for norske givere. Annie Skau hadde stor innflytelse på hvordan innkomne penger skulle brukes, og hun identifiserte sin vilje med Guds vilje, og omvendt. Det kunne skape utfordringer i forhold til både medarbeidere og til Det Norske Misjonsforbund.

Annie Skau trakk seg ut av sykehusledelsen for å gå av med pensjon i 1978. I løpet av 1970-tallet fikk sykehuset etter hvert større og større finansiering fra Hong Kong, og da måtte også den økonomiske virksomheten ordnes på nye måter. Mens sykehuset i mange år hadde blitt ledet av Annie Skau som en matriark for en stor familie, måtte det etter hvert settes skiller mellom det som var sykehusets økonomi, og det som var medarbeidernes. I dag er Håpets Havn stort sett finansiert av myndighetene i Hong Kong, men det samles fortsatt inn midler til arbeid med forkynnelse og åndelig veiledning for pasientene.

---

3. Opplysning fra intervju i Hong Kong med nåværende leder av Hong Kong Christian Council i november 2012. Han hadde startet å jobbe på Håpets Havn som ung gutt, og fremstod i intervjuet som kritisk til Annie Skaus måte å lede sykehuset på. Han var for øvrig den eneste av kildene jeg intervjuet i Hong Kong som uttalte seg kritisk om Annie Skau. De andre kildene omtalte henne på en svært positiv måte.

Annie Skau var en karismatisk personlighet som klarte å skaffe mye oppmerksomhet rundt, og mange midler til, virksomheten. Kronprins Harald og kronprinsesse Sonja kom på besøk til Håpets Havn. Også Hong Kongs guvernør besøkte Håpets Havn ved flere anledninger. Annie Skau ble hedret for sin virksomhet, og mottok både Florence Nightingale-medaljen, Order of the British Empire og St. Olavs orden. Hun ble kjent i Norge ut over de forholdsvis små misjonsmiljøene gjennom artikler i Aftenposten og andre norske aviser. Sin «kjendisstatus» brukte hun til å samle inn flere midler til virksomheten, noe hun ikke minst gjorde gjennom sine fortellinger. Disse fantes både i kortere artikler, i brev til giverne og etter hvert i biografier og selvbiografier.

Hvilke fortellinger ble formidlet til giverne?

For å gi et inntrykk av fortellinger som ble formidlet til menigheter og givere, gjengir jeg nedenfor noen av Annie Skaus beretninger fra opplevelser som handlet om å få bøttesvar til materielle behov. Det er viktig å understreke at økonomi bare utgjorde en del av det som handlet om et forsøk på å la hele livet være ledet av Gud. Annie Skau levde etter disse prinsippene hele sitt yrkesaktive liv, også før hun reiste til Hong Kong.

En av fortellingene omhandler en kåpe som Annie Skau trengte før avreise til Hong Kong. Hun hadde bedt Gud om å gi henne penger dersom han ville at hun skulle ha en kåpe. På et misjonsmøte fikk Annie Skau 100 dollar av en eldre kvinne. Så forteller hun at Jesus sa til henne at hun skulle gi pengene til en annen kvinne. Som sagt, så gjort, og denne kvinnen fikk dermed svar på bønner hun hadde bedt. Etter møtet spiste Annie Skau lunsj med flere fra menigheten. En av mennene sa til henne: «Noe inni meg sier: Gi Annie 100 dollar!» Annie tok imot de 100 dollarene og tenkte at hun skulle gå og kjøpe kåpen. På gata møtte hun en kvinne, og Gud sa til Annie: «gi pengene til henne». Annie så gjorde, og igjen tenkte hun at nå fikk en annen kvinne svar på sine bønner. På et besøk noen dager før avreise til Hong Kong fikk Annie Skau ullstoff fra en mann i menigheten, som han sa var for lite til å brukes til to personer, men for stort til å brukes til en person. Derfor gav han det til Annie Skau, og familien hjalp henne å sy en kåpe før hun reiste (Berntsen 2003: 12–14).

Denne fortellingen har flere typiske trekk som sier noe både om den økonomiske praksisen og hvor konkret Annie Skau og andre som var berørt av vekkelsene, oppfattet Guds ledelse. Bruk av penger ble ikke kun sett som et privat anliggende for et troende menneske, men skulle brukes til å hjelpe andre mennesker både materielt og for å gi det kristne budskapet videre. Flere av fortellingene viser at detaljene ansees som meget viktige, og at hele menneskelivet skal leves under det som forstås som Guds ledelse. De vakte skiller ikke mellom et liv innenfor og utenfor møtesalen, det er nettopp slik at for den som er blitt en kristen, skal og bør hele livet bære preg av dette.

Annie Skau forteller at mange av midlene som ble sendt til sykehuset Håpets Havn i oppbyggingsfasen, var øremerket bygget eller medisinsk utstyr, og ofte ble det for lite mat til medarbeiderne eller pasientene (disse ble kalt «den store familien»). En episode som blir berettet om, var en dag de kun hadde ris igjen til tre dager. En av medarbeiderne spurte Annie Skau: «Skal vi kjøpe ris?» Men Annie Skau sa: «Nei, Jesus har ikke sendt penger til ris ennå». Dagen etter sa medarbeideren: «Nå er det ris bare til to dager. Hvis du skriver et brev til banken og ber om lån, løser vi problemet». Annie Skau sa til medarbeideren: «Du vet at jeg ikke ønsker å bruke den metoden». Neste dag ba medarbeideren Annie Skau om å kjøpe ris på krita, men hun nektet å gjøre det: «Nei, det kan jeg ikke gjøre. Jesus har sin egen måte å løse dette på» (Berntsen 2003: 87). Mens de snakket, fikk hun se et norsk skip legge til i havna. Etter at hun hadde vist sjømennene rundt på sykehuset, oppdaget hennes medarbeider at Annie Skau hadde lommene fulle av sedler som sjømennene hadde stappet opp i frakken hennes, og de kunne kjøpe ris. Annie Skaus fortelling ender slik: «Helt fra begynnelsen manglet vi aldri mat. Jesu tidsplan er aldri for sen, men heller ikke for tidlig» (Berntsen 2003: 87).

Forskeren Lisbeth Mikaelsson har skrevet om flere misjonærer og blant annet deres forhold til økonomi. Når det gjelder Annie Skau, skriver hun at denne måten å tenke om Guds ledelse på, blant annet med tanke på økonomi, er en type virksomhet drevet av karismatiske personligheter, økonomien preges av at midlene kommer inn i siste øyeblikk (Mikaelsson 297–298). Det er allikevel ikke bare solskinnshistorier som berettes, fortellingene omfatter slit og enkelhet – det er mer at fortolkningen av virkeligheten er slik at selv om arbeidet og hverdagene er tøffe, legger Gud

sin velsignelse til, slik at resultatet blir at Gud velsigner. Slik jeg ser det, er dette ikke et uttrykk for skjebnetro (alt som skjer, det skjer), men et uttrykk for at Gud vil at menneskene skal arbeide og gjøre noe godt for sin neste. Selv om de som utfører dette, opplever sykdom, savn og død, blir hele livet tolket inn i et meningsfylt perspektiv.

Et eksempel på en slik hendelse skildrer Annie Skau høsten 1953 da det ikke var mer midler og utstyr igjen, og det var fare for at klinikken skulle rives ned. Annie Skau forteller at hun og Hanna Grønlund ba Gud om hjelp: «Gud hørte vår bønn og fylte vårt behov i tide, og gav mer enn det vi hadde bedt ham om» (Berntsen 2003: 22). De fikk fem store paller med tran fra Norge, noen hundre dollar fra CIM-legen Dr. Harveson. Dermed kunne de betale regninger, kjøpe mat og julepresanger til barna på Rennies Mill (Berntsen 2003: 22).

I sin selvframstilling av hvordan gaver ble gitt, mottatt og brukt i arbeidet, gir Annie Skau en indirekte invitt til å sende penger til misjonsvirksomheten i Hong Kong. Økonomien knyttes tett opp til forståelse av Guds ledelse: hvis Gud vil at virksomheten skal drives, vil det også komme inn midler. Suksessfortellinger og historier om akutt nød utløste giverglede.

Annie Skau laget en bønneliste over utstyr som trengtes til Håpets Havn. Hun hadde krav til standard som noen ganger gjorde den mer nøkternt innstilte byggekomiteen fortvilet. Annie Skau insisterte på at alle pasientene skulle ha nattbord. Hvor skal du få det fra, spurte de? Fra Jesus, svarte Annie Skau. Hun og hennes medarbeider begynte å be om penger. Dagen før neste møte i byggekomiteen kom tre sjekker: en fra Kristiansand, en fra Kristiansund og en fra Oslo, på likelydende beløp: «Før jeg gikk i møtet, vekslet jeg sjekkene i banken og kom til møtet med pengene i lomma. Så er det disse nattbordene som søster Annie sier hun blir nødt til å ha. Hvordan skal det ordnes? Så la Annie Skau 2600 dollar på bordet – nøyaktig beløpet som behøvdes (Skau 1998: 124).

Misjonens økonomi i et kjønnsperspektiv

I misjonens historie har kvinnene stått for mye av finansieringen, det gjelder både i Norge og i større misjonsnasjoner som England og USA. På tross av at kvinner samlet mesteparten av pengene til misjonen, ble dette ikke

nødvendigvis etterfulgt av verken stemmerett for disse kvinnene i misjonsorganisasjonene, eller annen innflytelse på misjonsarbeidet. Kvinnelige misjonærer måtte ofte nøye seg med halvparten av den lønnen som mannlige misjonærer fikk. Ofte ble dette begrunnet med at enslige misjonærer ikke trengte så mye i lønn som en gift misjonær som skulle forsørge kone og barn. Fordi de fleste enslige misjonærer var kvinner, rammet denne regelen allikevel i all hovedsak kvinner. Ifølge Det Norske Misjonsforbunds regler og retningslinjer skulle imidlertid enslige misjonærer og pastorer få lik pensjon som gifte. Dette begrunnes i retningslinjene med at enslige misjonærer betalte samme pensjonspremie som gifte, og at ordningen gjorde at enkene etter mannlige misjonærer/pastorer var sikret enkepensjon. I 1949 oppgis pensjonene å være Nkr 3000,- per år for resten av livet, mens enkene etter pastorer/misjonærer fikk Nkr 3000,- frem til fylte 70 år, og 2000,- Nkr per år etter dette.

Gjorde trosmisjoner det lettere eller vanskeligere for kvinner å ha samme lønn som menn? De misjonærene som var ansatt i konfesjonelle misjonsselskaper, var lønnet av misjonsselskapene ut fra deres satser. I trosmisjonene skulle misjonærene selv sørge for lønn til seg (og sin eventuelle familie) gjennom gaver fra mennesker i hjemlandet. *China Inland Mission* var en trosmisjon som fulgte disse prinsippene. Selv om Annie Skau var ansatt av Det Norske Misjonsforbund, hadde hun lært seg trosmisjonens prinsipper da hun var på deres skole i London. Det var særlig i Hong Kong-tiden hun gjorde seg bruk av trosmisjonens økonomiske tenkning ved at hun samlet inn penger til sykehuset Håpets Havn fra mange forskjellige kilder. Det norske Misjonsforbund hadde ikke økonomi stor nok til å drive sykehuset, og inntektene kom fra mange forskjellige konfesjoner og land. Det innebar også at Annie Skau hadde kontroll over økonomien der, ikke DNM.

Mange av giverne til misjonen var kvinner. Annie Skau forteller om en av dem som hun møtte i Nord-Norge: Hun var en lærer og levde et liv i enkelhet. Hun sa til Annie Skau at Jesus hadde sagt til henne at hun skulle gi penger til Annie Skau slik at hun kunne fortsette å fortelle evangeliet blant kineserne. Hun gav Annie Skau sine sparepenger tilsvarende 3000 dollar i den tids penger (Berntsen 2003: 9). En annen kvinne hadde brukt mange år for å spare penger til en skinnkåpe, men så bestemte hun seg for

å gi pengene til klinikken i Rennies Mill. Et ektepar gav pengene de hadde tenkt å bruke for å feire sin sølvbryllupsdag (Berntsen 2003: 24).

Konklusjon

I dette kapitlet har jeg undersøkt de økonomiske prinsippene og praksisen hos misjonæren Annie Skau. Hun mottok impulser både fra vekkelsene i Oslo på 1930-tallet og fra misjonsselskapet *China Inland Mission*, noe som førte til at hun etterlevde følgende prinsipp: aldri å be mennesker om penger, bare Gud. Hun var sentral i oppbyggingen av sykehuset Håpets Havn, og økonomien der ble styrt etter trosprinsippene hun arbeidet etter. Hun mottok penger fra enkeltpersoner og virksomheter på tvers av nasjoner og kristen tilhørighet. Kanskje den viktigste måte å samle inn penger på var hennes fortellinger fra virksomheten. Disse fortellingene fungerte indirekte som en bønn om penger. Hun skilte ikke mellom egen økonomi og virksomhetens økonomi. Det som ble gitt til Annie Skau, ble gitt til virksomheten hun drev. Jeg har ikke funnet noen eksempler på at Annie Skau misbrukte midler som ble gitt til virksomheten. Hun levde ytterst sparsommelig, og brukte så mye penger hun kunne på pasientene og utstyr til sykehuset.

Annie Skau var en gründer og en sterk personlighet som identifiserte sin vilje med Guds vilje, og omvendt. Derfor mente hun det var riktig at hun skulle ha innflytelse over hvordan pengene ble brukt. Gud hadde jo vist at dette var hans vilje, i og med at pengene som hun hadde bedt om, hadde blitt gitt. Dette skapte utfordringer i forhold til de av medarbeiderne som ikke levde etter samme prinsipper som Annie Skau, og for Det Norske Misjonsforbund, som i likhet med de fleste misjonsselskaper ønsket å styre virksomheten gjennom planer og budsjett. På den annen side klarte Annie Skau nettopp gjennom sine trosprinsipper å samle inn langt flere midler enn det Det Norske Misjonsforbund kunne klare, og å få givere fra alle verdens kanter. Slik startet hun Håpets Havn sammen med gode medarbeidere, og slik drev hun en langt større virksomhet enn det hennes knappe inntekt skulle tilsi.

Slik sett kan det se ut som at nettopp måten Annie Skau finansierte arbeidet på, åpnet opp for at arbeidet kunne bli drevet i større omfang enn

om hun hadde holdt seg til DNMs økonomiske prinsipper, som var å betale sine misjonærer en relativt beskjeden lønn, og i tillegg sende midler ut til drift av misjonsfeltet. Dermed har jeg funnet noe av det samme som Alwyn Austin har funnet om *China Inland Mission*: at trosmisjonens økonomiske praksis førte til stor fleksibilitet (ikke minst i økonomiske krisetider), og at det misjonsarbeid som tilsynelatende var resultat av mindre «ordning og reda», til syvende og sist fikk større utbredelse enn de tradisjonelle misjonsvirksomhetene. Av det arbeid Det Norske Misjonsforbund drev, har Hong Kong hatt det største økonomiske omfanget. Annie Skau kan derfor sees som en misjonsgründer som på linje med Hudson Taylor fulgte sin overbevisning om at «trosprinsippene» innebar at resultatene ville vise at dette var et guddommelig verk.

Kilder og litteratur

Primærkilder

- Brev og annen korrespondanse om Hong Kong, mellom Annie Skau og hennes foreldre, venner, DNM. Misjonsforbundets historiske arkiv på Ansgar Teologiske Høgskole, Kristiansand.
- MCCN Protokolls for Hong Kong 1971–1975*. Misjonsforbundets historiske arkiv på Ansgar Teologiske Høgskole, Kristiansand.
- The Mission Covenant Church of Norway: Rules, Articles of Association and Instructions*. Compiled and published 1949/1975. Misjonsforbundets historiske arkiv på Ansgar Teologiske Høgskole, Kristiansand.
- Wilson, Helen (1953). *Rennies Mill Camp Church Clinic, Hong Kong. Report for the year ending 31st Dec., 1953*. Misjonsforbundets historiske arkiv på Ansgar Teologiske Høgskole, Kristiansand.

Sekundærkilder

- Austin, Alwyn (2007). *China's Millions. The China Inland Mission and Late Qing Society, 1832–1905*. Grand Rapids: William B. Eerdmans Publishing Company.
- Bergmann, Corinne L. (1973). *Early History of the Junk Bay Medical Relief Council in Hong Kong*. Upublisert kompendium.
- Bratteli, Randi (1981). Søskenene Skau gikk hver sin vei. VG 28. mars.
- Gleason, Gene (1966). *Joy to my Heart*. London: McGraw-Hill Book Company
- Grytten, Ola H. (2013). The Protestant Ethic and the Spirit of Capitalism: Entrepreneurship of the Norwegian Puritan Leader Hans Nielsen Hauge. *Review*

- of *European Studies* 5(1), 31–44. Retrieved from: http://bibsys-sfx6.hosted.exlibrisgroup.com/uba?rfr_id=info:sid/sfxit.com:kbmanager&ctx_ver=Z39.88-2004&sfx.ignore_date_threshold=1&rft.object_id=1000000000774243.
- Noll, Mark A. (red.) (2002). *God and Mammon. Protestants, Money and the Market, 1790–1860*. Oxford: Oxford University Press.
- Noll, Mark A. (2002). Introduction. I *God and Mammon. Protestants, Money and the Market, 1790–1860*. I Mark A. Noll (red.), 3–29. Oxford: Oxford University Press.
- Moore, R. Laurence (1994). *Selling God: American Religion in the Marketplace of Culture*. New York: Oxford University Press.
- Myers, Mary E. (1956). *My Hall of Memory*. London: The Epworth Press.
- Powell, Luther P. (1962). *Money and the church*. New York: Association Press.
- Robert, Dana (1990). «The Crisis of Missions»: Premillennial Mission Theory and the Origins of Independent Evangelical Missions. I Joel A. Carpenter and Wilbert R. Shenk (red.) *Earthen Vessels. American Evangelicals and Foreign Missions, 1880–1980*. Grand Rapids: William B. Eerdmans Publishing Company, s. 29–46.
- Sellers, Charles (1991). *The Market Revolution: Jacksonian America, 1815–1846*. New York: Oxford University Press.
- Thomas, George M (1989). *Revivalism and Cultural Change: Christianity, Nation Building and the Marked in the Nineteenth-Century United States*. Chicago: University of Chicago Press.
- Thompson, E.P. (1966). *The Making of the English Working Class*. New York: Vintage.
- Weber, Max (1905/1930/1992). *The Protestant Ethic and the Spirit of Capitalism*. New York: Routledge.
- Wright, Conrad E. (1992). *The transformation of Charity in Post-revolutionary New England*. Boston: Northeastern University Press.
- Zuckermann, Michael (1992). Holy Wars, Civil Wars: Religion and Economics in Nineteenth-Century America. *Prospects: The Annual of American Studies*: 205–240.

Nettsteder

De 100 viktigste nordmenn 1814–2014, http://www.vg.no/spesial/2014/topp100_1814/#/undefined?&_suid=14094718381550376796900285834 (besøkt 31.08.2014).